

sık gerçekleşen kuşatmalar sırasında su-
suz kalmaması için- İstanbul'u sayısı 100'ü
geçen sarnıçlarla donatmışlardır.

İslâm'da suyla ilgili yapıların özel bir ye-
ri vardır. Hz. Peygamber, annesinin vefat
ettiğini söyleyen ve onun için yapacağı ha-
yırların kendisine fayda edip etmeyeceğini
soran Sa'd b. Ubâde'ye, adına yapacağı
hayır işlerinin annesine fayda edeceği ve
bunların en faziletlisinin de insanların su
ihtiyacını gidermek olduğu cevabını ver-
miştir. Bunun üzerine Sa'd'ın Medine'ye
iki sarnıç yaptırdığı bilinmektedir (Sa'd b.
Mansûr, I, 124). Kuyu ve sarnıçların özel-
likle kutsal şehirlerde büyük değer taşıdı-
ğı görülmektedir. Bunlardan Kudûs'te Ha-
rem dahilinde beş sebille çok sayıda kuyu
ve sarnıç bulunmaktadır (DİA, XXIX, 271).
Yâkût el-Hamevî, Kudûs hakkında bilgi ve-
rirken hemen her evin bir sarnıç olduğun-
dan söz eder (Mu'cemû'l-büldân, V, 168-
169). Müslümanlar yeni kurdukları şehir-
lerin su ihtiyacını kanallar ve sarnıçlarla
karşıliyordu. Belâzürî'nin verdiği bilgilere
göre Basra'ya Dicle nehrinden kanallarla
su getirilmiş ve Haccâc b. Yûsuf es-Seka-
fî, İbn Âmir, Ziyâd b. Ebîh ve Abbâd b. Zi-
yâd gibi kişiler tarafından çeşitli sarnıçlar
yaptırılmıştı. Muhammed b. Süleyman b.
Ali de burada açtırdığı kuyuların dolapla-
rı, onları döndüren develer, bakımları vb.
masrafları için bir çiftlik vakfetmişti (Fü-
tûh, s. 536). İslâm coğrafyasında suların
kuyulardan veya ırmaklardan yukarı çık-
arılması ve tevzii ile ilgili bir kültür geliş-
miştir. Cezerî ünlü eserinin bir bölümünü
dolap sistemlerine ayırmıştır (el-Câmî, s.
441 vd., İv. 135, 136, 137, 138). Sarnıçların

hepsinin üstü kapalı olmayıp bir kısmı bü-
yük havuzlar şeklindeydi. Bu tipteki sar-
nıçların en büyüklerinden biri Ağlebîler'ce
Kayrevan yakınlarında kurulan Rakkâde'-
de yapılmıştı ve uzunluğu 500, eni 400
zirâ (yaklaşık 250 × 200 m.) olan bu sar-
nıca büyüklüğünden dolayı "bahr" (deniz)
deniliyordu (İbnü'l-Ebbâr, I, 176).

Deniz kenarına kurulan şehirlerde içme
suları tuzlu olabiliyor ve tatlı yağmur su-
larını toplamak için sarnıçlara ihtiyaç du-
yuluyordu. Bu sebeple İskenderiye'de hem
Nil'in suyu yer altı kanallarıyla şehre dağı-
tılmış hem de sarnıçlar yapılmıştır (Kal-
kaşendî, III, 334). Kahire'nin yüksek bir te-
pesine kurulan, Memlûk sultanlarının otur-
duğu Kal'atülcebel'de çok sayıda sarnıç
bulunuyordu. Sultan Berkuk'un inşa ettir-
diği büyük sarnıç Nil'in taşkın zamanında
doldurulurdu (a.g.e., III, 427). Daha önce-
leri de Mısır'da devlet kuran Türkler bura-
da çok sayıda sarnıç yaptırmışlardı. Bun-
lardan Tinnîs'teki Ahmed b. Tolun'un sar-
nıçları "sahâricû'l-emîr" diye biliniyordu
(Yâkût, II, 52). Evliya Çelebi, Tanta'da Mem-
lûk Sultanı Kayıtbay'ın inşa ettirdiği Seyyid
Ahmed Bedevî Külliyesi'nde caminin sol
minaresinin altındaki 15.000 deve kırba-
sı su alan bir sebilhâne sarnıcından söz
etmektedir (Seyahatnâme, X, 605).

Geniş İslâm coğrafyasında ihtiyaç duyul-
an her yerde, özellikle ticaret ve hac ker-
van yolları üzerinde belli aralıklarla sarnıç-
lar bulunurdu. Kûfe ile Mekke arasında
Hârûnürreşid'in eşi Zübeyde'nin adını ta-
şıyan Derbizübeyde kervan yolu boyunca
doksan kadar konaklama yeri ve sarnıç
inşa edilmişti. Bunların içinde Medine'nin
200 km. doğusunda Rebeze'de yapılan te-
sisler ilk dönem İslâm mimarisi açısından
büyük önem taşır (DİA, IX, 166). Burada
gerçekleştirilen arkeolojik çalışmalar evler-
de de özel su depolarının olduğunu gös-
termiştir (Sa'd b. Abdülazîz er-Râşid, er-
Rebeze: *al-Rabadhah*, s. 41 vd.).

İran'daki sarnıçların (âb-anbâr) bir kis-
mı zengin evlerine aittir. Suyu daha çok
kanallarla sağlanan, merdivenlerle inilen
ve genelde kubbeli olan bu tür sarnıçlarda
suyu soğuk tutmak ve bozulmasını önle-
mek için hava akışını sağlayan, "bâd-gîr"
denilen karşılıklı bacalar yapılmış, bazıları-
nın duvarları sırlı tuğla veya çinilerle kap-
lanmıştır. Şehir ve kasabalarda yağmur
sularının birikmesi için yapılan, halkın kul-
lanımına açık sarnıçların bakımı çoğu kere
bir vakıf tarafından üstlenilirdi. Özellikle
çöl güzergâhlarının âb-anbârları kervan-
ların yollarını bulmalarında kolaylık sağ-
lardı.

İslâm fıkhiında sarnıçlar kuyularla bir tu-
tularak mülkiyet, suyun tasarrufu, temiz-
lik vb. yönlerinden ele alınmıştır. İçinde
belli miktarda su bulunan sarnıca düşen
hayvanın ölüp tüylerinin dağılması (İbnü's-
Salâh, I, 224), bir kimsenin komşusunun
sarnıcına yakın bir yere incir gibi kökleri
duvarının yarılmasına ve su kaçırmasına
yol açabilecek ağaçlar dikip dikemeyece-
ği (İbn Kudâme, VI, 202) gibi meseleler fı-
khîçlar tarafından konu edilmiştir (bk. KU-
YULAR; SU).

BİBLİYOGRAFYA :

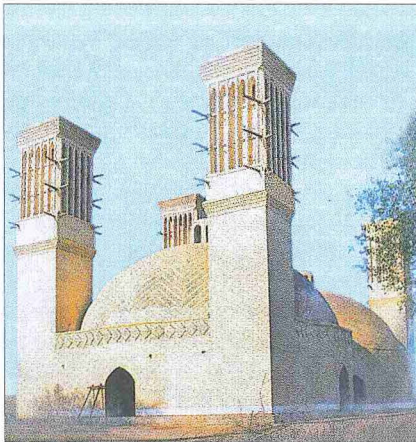
Sa'd b. Mansûr, *es-Sünen* (nşr. Habîbürrahman
el-A'zamî), Beyrut 1405/1985, I, 124; Belâzürî,
Fütûh (Fayda), s. 536, 537; Muva'ffakuddin İbn
Kudâme, *el-Muğnî*, Beyrut 1405, VI, 202; İsmâil
b. Rezzâz el-Cezerî, *el-Câmî' beyne'l-'ilm ve'l-
'amelî'n-nâfi'* fî şinâ'ati'l-hîyel (nşr. Ahmed Yû-
suf el-Hasan v.dğr.), Halep 1979, s. 441 vd., İv.
135, 136, 137, 138; Yâkût, *Mu'cemû'l-büldân*, II,
52, 283, 510; III, 47, 69; IV, 329, 362, 422, 470;
V, 168-169; İbnü's-Salâh, *Fetâvâ ve mesâ'il* (nşr.
Abdülmu'tî Emîn Kal'acî), Beyrut 1406/1986, I,
224; İbnü'l-Ebbâr, *el-Hulletü's-siyerâ'* (nşr. Hüseyin
Münis), Kahire 1985, I, 176; Kalkaşendî, *Şub-
hu'l-a'sâ* (Şemseddin), III, 334, 427, 464; IV, 103-
104, 111, 121, 130; V, 98, 152; Makrîzî, *el-Hita*,
II, 230; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, X, 605; Sa'd
b. Abdülazîz er-Râşid, *er-Rebeze: al-Rabadhah*,
Riyad 1402/1982, s. 41 vd.; a.mlf., "Derbizübey-
de", *DİA*, IX, 166; Cemal Kozanoğlu, "Silivri'deki
Bizans Sarnıcı", *Toplumsal Tarih*, sy. 17, İstan-
bul 1995, s. 36-38; Delbert Roy Hillers, "Cistern",
EJd, V, 579; Nebi Bozkurt, "Mescid-i Aksâ", *DİA*,
XXIX, 271; R. Holod, "Âb-Anbâr", *Elr.*, I, 39-41;
M. Sotûda, "Âb-Anbâr", a.e., I, 41-43; Semavi Eyice,
"Sarnıçlar", *DBİst.A*, VI, 469-472.

NEBİ BOZKURT

Selçuklu ve Osmanlı Devri. Konya ve çev-
resinde bir kısmı Selçuklu, bir kısmı Geç
Osmanlı dönemine ait çok sayıda sarnıç
tesbit edilmiştir. Bunlardan özellikle Sel-
çuklu devrine tarihlenen sarnıçların çoğu
bugün yok olmuştur. İbrahim Hakkı Kon-
yalı'nın tesbitlerine göre Konya-Beyşehir
yolunda bulunan Hoca Fakih Sarnıcı bü-
yük boyutlu bir yapı olup Selçuklu eseri-
di. Konya-Lâlebahçe yolu üzerinde Gümüş
ırmağı önünde yer alan Şerefeddin Sarnı-
cı taş ve tuğla ile inşa edilmiş iki katlı tip-
te bir yapıdır. Üst yapısı düz toprak dam-
la örtülü olan bu sarnıçtan 881 (1476) ta-
rihli *Konya Tahrir Defteri*'nde bahsedil-
mektedir. Aynı güzergâhta Kovanağzı mev-
kiinde Çakır ırmağı yakınındaki Ak sarnıç
da benzer tipte iki katlı olup yalnızca ey-
van şeklindeki üst yapısı tonoz örtülüdür.
Durunday mahallesinde Ana Sultan Me-
zarlığı önünde bulunan sarnıç da iki kat-
lıdır ve toprak altındaki haznesi dolmuş-
tur. Eyvan şeklinde düzenlenen üst kat

Basra körfezinde Kış (Kish) adasındaki sarnıç (Âbanbâr)

beşik tonoz örtülüdür. Konya merkezinde İnce Minareli Medrese'nin güneyinde yapının temel duvarına bitişik olarak yer alan sarnıç tamamen toprağa gömülü olup kuzey-güney doğrultusunda yamuk dikdörtgen planlı bir yapıdır. İçten yaklaşık 10,60; 3,80; 10,50; 2 m. ölçüsünde kenarlara sahip yapının üzeri sivri kemerli beşik tonoz örtülüdür. Yapının XIV-XV. yüzyıllarda inşa edilmiş olabileceği ileri sürülmektedir (Özyurt, s. 41-42).

Çumra-Akören yolu üzerinde Akhan'ın yakınında yer alan Akhan Sarnıcı yarısı toprağa gömülü tipte bir sarnıçtır. Kareye yakın planda olan yapı içten yaklaşık 7,50 x 9,20 m. ölçülerinde olup üzeri tonoz örtülüdür. Basamaklı girişi güney köşesinde yer almaktadır. Hatunsaray-Akören yolunda Akören Mezarlığı yakınında bulunan 13,50 x 5,10 x 3,10 m. ölçülerindeki dikdörtgen planlı sarnıç beşik tonoz örtülüdür. Konya-Meram yolu üzerinde yer alan ve Selâhaddin Sarnıcı adıyla bilinen yapı XIX. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiştir. Tamamen toprağa gömülü olan yapı içten yaklaşık 13,80 x 4,50 m. ölçüsünde dikdörtgen planlıdır. İçi horasan harçla sıvalı olan yapının üzeri beşik tonoz örtülüdür. Yorgancı mahallesinde Gazanbendi caddesiyle Çakılırmak sokağı köşesinde bulunan ve XX. yüzyılın başlarında inşa edilen Seyit Bey Sarnıcı iki katlı bir yapı olup toprağa gömülü hazne kısmı tonoz örtülüdür. Kare planlı ve meyilli ahşap çatılı olan üst katta iki yön "L" biçiminde duvarla kapatılmış, diğer iki yön ise açık bırakılmıştır. Aynı mahallede yer alan ve aynı devirde yapılmış olan Hacı Osman Efendi Sarnıcı da benzer özelliklere sahiptir.

Kayseri'de Battal Gazi mahallesinde bulunan sarnıcın büyük bölümü toprağa gömülü olup 1 m. kadarı zemin üzerinde yer almaktadır. Kesme taşla inşa edilen yapı 13 x 7 m. ölçüsündedir ve üzeri tonoz örtülüdür. Eski Develi'de kalede yer alan ve 1990 yılında Kayseri Müzesi tarafından kazısı yapılan sarnıç kesme taşla inşa edilmiştir. XII-XIII. yüzyıllara tarihlenen yapı 11,15 x 6,50 m. ölçüsünde olup yıkık olan üst örtüsünün tonoz olduğu anlaşılmaktadır. Kızıl Köşk önünde yamaçta bulunan ve 18 x 4,80 m. ölçüsünde olan sarnıç da tonoz örtülü olup XIV. yüzyıla tarihlenmektedir. Zincirdere kasabasında askerî kışla içinde yer alan sarnıç kesme taşla inşa edilmiş büyük boyutlu bir yapıdır.

Alanya Kalesi'nde sarnıçların çokluğu dikkat çekmektedir. Buradaki sarnıçları inceleyen İbrahim Hakkı Konyalı büyük sarnıçların Türk eseri olduğunu ve halk ara-

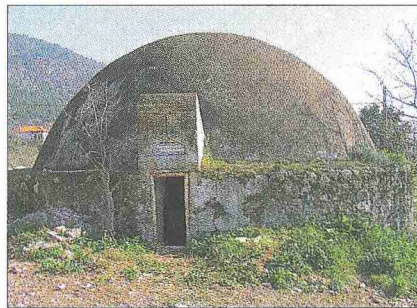
sında Mecvedin Sarnıcı diye bilinen bir sarnıcın adını Karamanoğulları'ndan Mecdüddin Mahmud'dan almış olduğunu belirtir (Alanya, s. 318-319). İç kalede saraya bitişik iki sarnıç mevcuttur. Bunlardan sarayın kuzeybatı köşesinde mutfak mekânına bitişik ele alınan sarnıç dıştan yaklaşık 10 x 7 m. ölçüsündedir. Güneydoğudaki burca bitişik olarak yer alan diğer bir sarnıç ise daha geç devirde ilâve edilmiştir (Arık, s. 18).

Batı ve Güney Anadolu bölgelerinde özellikle Denizli, Aydın, Muğla ve Antalya çevresinde kümbet adıyla anılan ve Türk devrinde inşa edilmiş olduğu anlaşılan çok sayıda sarnıcın varlığı bilinmektedir. Moloz taşla yapılan ve iç yüzeyleri horasan harcıyla sıvalı bulunan bu yapıların çoğu küçük boyutludur. Kare, sekizgen, daire veya dikdörtgen planlı olan sarnıçların çoğunun üzeri sivri kubbe veya tonoz örtülüdür. Antalya-Burdur yolu üzerinde üç önemli sarnıç tesbit edilmiştir (Önge, sy. 325 [1967], s. 24-26). XIV. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen ilk sarnıç dıştan 8,30 x 8,30 m. ölçüsünde kare bir alt yapı üzerinde tromplarla geçişi sağlanan, eşkenar olmayan sekizgen bir gövdeye sahip olup üstü sivri kubbe ile örtülüdür. Yarısı toprağa gömülü olan yapıda sivri kemerli kapısından sonra aşağıya inen basamaklar vardır. Sarnıcın yaklaşık 200 m. yakınında içi horasan harçla sıvalı ve aşağıya doğru genişleyen bir kuyu bulunmaktadır. Benzer planda ikinci sarnıç dıştan yaklaşık 8 x 8 m. ölçüsünde olup yalnızca içerideki basamakları çift yönlüdür. Bu yapı da XVI. yüzyıla tarihlenmektedir ve 20 m. yakınında aynı tipte bir kuyusu vardır. Üçüncü sarnıç 7 x 2 m. ölçüsünde ve 3 m. derinliğinde dikdörtgen planlı bir yapıdır. Sivri kemerli kapısı üzerinde vaktiyle bir kitabesinin olduğu tahmin edilen sarnıç XVI.

yüzyıla tarihlenmektedir. Bu sarnıcın yakınında da benzer tipte bir kuyu mevcuttur. Muğla civarında özellikle yol kenarlarında sıkça rastlanan sarnıçlar sivri kubbeli formlarıyla dikkat çeker. Bazı sarnıçların kapıları üstünde okunamayacak derecede yıpranmış olan kitâbeler tesbit edilmiştir. Bunların 1522'de Kanûnî Sultan Süleyman'ın Rodos Seferi sırasında inşa edildiği kabul edilmektedir. Bor'un Çukurkuyu kasabası çevresinde küçük ölçülerde çok sayıda sarnıcın varlığı bilinmektedir. Bu sarnıçların büyük bir kısmının XVIII ve XIX. yüzyıllarda yapılmış olduğu tahmin edilmektedir. Osmanlı devrinde Edirne'de inşa edilen ilk saray bugünkü Selimiye Camii'nin yerinde bulunuyordu. Bu saraya ait olduğu tahmin edilen ve XV. yüzyılın ilk yarısında II. Murad devrine tarihlenen büyük bir sarnıç caminin avlusunda yer almaktadır. Edirne'de Taşlı Müsellim köyü yakınında kümbet adı verilen ve XVI. yüzyılda kesme taştan inşa edilmiş olan büyük bir su toplama havuzu mevcuttur. Arnavutluk'ta Osmanlı devrinde inşa edilmiş olan Berat Kalesi'nde gösterişli mimarisi ile büyük boyutlu bir sarnıç bulunmaktadır (bk. *DA*, XXIV, 235).

İstanbul'da şehrin su ihtiyacını karşılayan çeşitli tesislerde benzer su toplama havuzları vardır. Bunların içinde en önemlisi Kırkçeşme Suları tesislerinden olan ve Cebeciköy ile Küçükköy arasında yer alan Balıklı Havuz'dur. Kesme taşla inşa edilen yapı 16,40 x 12,80 m. ölçüsünde olup derinliği 7,20 metredir. Su ihtiyacı artıkça şehir içinde yeni su tesisleri kurulmuş, bazı tesislere büyük su depoları yapılmıştır. Taksim suyu tesislerinden Taksim ve Kılıçalipaşa hazneleri XVIII. yüzyılın ilk yarısında ele alınan büyük boyutlu su hazneleridir. Aynı şekilde Balmumcu'da Hamidiye Su Deposu da XX. yüzyılın başlarında inşa edilmiştir. Üsküdar Bağlarbaşı'nda benzer şekilde bir su deposu bulunmaktadır. Bayrampaşa'da Ferhad Paşa Çiftliği'nde eğimli arazide yarısı toprağa gömülü olan ve XVIII. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen iki sarnıç mevcuttur. Dıştan kesme köfeki taşı kaplı, içten tuğla örgülü ve sıvalı sarnıçlardan büyük olanı 12 x 19,50 x 5,50 m. ölçüsünde olup ön cephesi üç payanda ile, diğeri ise kısmen çatlamış olmakla birlikte 5,30 x 11 x 2,60 m. ölçüsünde bir yapı olup ön cephesi iki payanda ile desteklenmiştir. Bunlardan başka şehrin çeşitli yerlerine sarnıçlar inşa edilmiştir. Beşiktaş'ta Sinan Paşa Mescidi sokağında ve Edirnekapı'da sur içinde Osmanlı devrine ait birer sarnıç tesbit edil-

Bodrum-Akyaka civarındaki kır sarnıçlarından biri

miştir. Divanyolu'nda II. Mahmud Türbesi'nin yakınında iki bölümlü bir sarnıç (XIX. yüzyıl ilk yarısı) mevcuttur. Son devirde inşa edilen bazı binaların altında sarnıçlar yapılmıştır. Bugün Çağaloğlu'nda İstanbul Kız Lisesi olarak kullanılan yapının altında iki bölümden oluşan ve kemerli açıklıklarla birbirine bağlanan, üzeri tonoz örtülü bir sarnıç (XIX. yüzyıl) tesbit edilmiştir. Aynı şekilde Sultanahmet'te son yıllarda kazısı yapılan Eski Adliye Sarayı binasının altından dikdörtgen planlı ve aynalı tonoz örtülü iki sarnıç (XIX. yüzyıl) ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca şehirdeki pek çok çeşmenin arkasında sarnıç niteliğinde birer küçük su haznesi mevcuttur. İstanbul'da sık sık çıkan ve ahşap yapıların çokluğu sebebiyle geniş alanları harabeye çeviren yangınların etkisini azaltmak için XVIII ve XIX. yüzyıllarda başta camilerin dış avluları olmak üzere semtin uygun bir yerinde su depolamak amacıyla yangın havuzları inşa edilmiştir. Bunlar sarnıçların bir türü olan açık su toplama havuzları gibi olup kare veya dikdörtgen planlıdır. Fâtih, Sultan Ahmed, Çinili ve Ayazma camilerinin avlularında bu dönemden kalma yangın havuzları günümüze ulaşmıştır. Lâleli Camii avlusunda benzer şekilde bir yangın havuzu inşa edilmişken daha sonra yıktırılmıştır. Sirkeci ile Gülhane arasında Aydınoğlu Tekkesi karşısında Sûr-ı Sultânî'ye bitişik olarak yapılan böyle bir yangın havuzu mevcuttur. Kastamonu'da 1924 yılından sonra benzer tipte iki yangın havuzu inşa edilmiş olup bunlardan bir tanesi günümüze ulaşmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Konyalı, *Konya Tarihi*, s. 1095-1097; a.mlf., *Alanya (Alâiyye)*, İstanbul 1946, s. 201, 318-319; Saadi Nazım Nirven, *İstanbul Suları*, İstanbul 1946, s. 77, 191, 208; Naci Yüngül, *Taksim Suyu Tesisleri*, İstanbul 1957, s. 41; Oral Onur,

Edirne Su Kültürü, İstanbul 1978, s. 23, 40, 61-62; Osman Özyurt, *Konya ve Çevresindeki Tarihi Su Sarnıçları* (yüksek lisans tezi, 1988), SÜ Fen Bilimleri Enstitüsü; M. Oluş Arık, "Alanya İçkale Kazıları", Prof. Dr. Yılmaz Önge Armağanı, Konya 1993, s. 17-18; Kemal Kutgün Eyüpgiller, *Bir Kent Tarihi Kastamonu*, İstanbul 1999, s. 176; M. Kâzım Çeçen, *İstanbul'un Osmanlı Dönemi Suyolları* (haz. Celal Kolay), İstanbul 1999, tür.yer.; Mustafa Denktaş, *Kayseri'deki Tarihi Su Yapıları*, Kayseri 2000, s. 13; Yılmaz Önge, "Antalya Çevresinde Türklerin Yaptığı Eski Su Sarnıçları", *Arkitekt*, sy. 325, İstanbul 1967, s. 24-26; Semavi Eyice, "Kale", *DİA*, XXIV, 235.

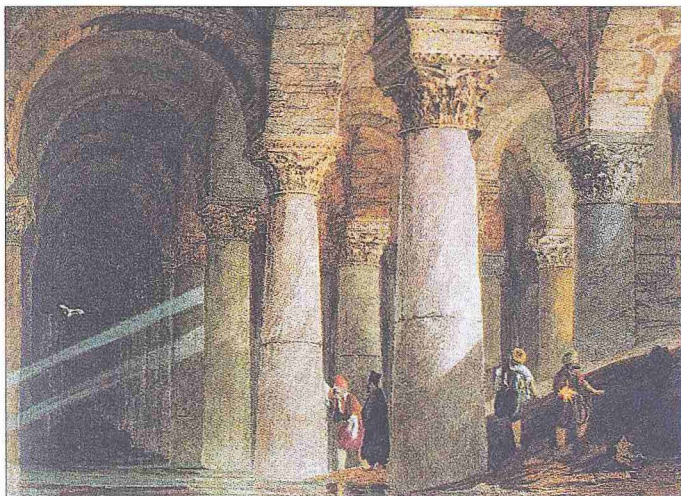
AHMET VEFA ÇOBANOĞLU

İstanbul'da Osmanlı Öncesi Döneme Ait Sarnıçlar. Eski Roma ve Bizans döneminden kalma en muhteşem sarnıçları barındıran İstanbul'daki açık sarnıçların örneklerinden biri, I. Anastasios'un (491-518) yaptırdığı Fâtih-Altımermer'deki Mokios Sarnıcı'dır. 170 × 147 m. boyutlarındaki dikdörtgen planlı bu yapı 6 m. duvar kalınlığına ve 12 m. derinliğe sahiptir. 421 yılında inşa edilen Karagümrük'teki Aetos Sarnıcı 244 × 85 m. boyutlarında dikdörtgen planlı bir su toplama havuzudur. Yavuzselim'de 459'da yapılan Aspar Sarnıcı kenarları 152 m. olan kare planlı, 11 m. derinliğinde bir haznedir. Bakırköy'de Fil damı denilen açık sarnıç 127 × 76 m. boyutlarında dikdörtgen planlı ve duvarlarının yüksekliği 10 metreyi aşan bir yapıdır.

İstanbul'un en büyük kapalı sarnıcı VI. yüzyılın ortalarına ait Bazilika Sarnıcı'dır (Yerebatan Sarayı). 140 × 65 m. boyutlarındaki sarnıcın tonoz örtüsü 336 sütunla taşınır. Şehrin ikinci büyük kapalı sarnıcı olan, Konstantinos devrine ait Filoksenus Sarnıcı (Binbirdirek) 64 × 57 m. ölçüsünde 224 sütunlu bir sarnıçtır. Bir başka büyük Bizans sarnıcı Fâtih Camii'nin doğusunda külliye'nin Karadeniz Ortakurşun-

lu ve Başkurşunlu medreselerinin altındadır. Bir kısmı yıkık olduğundan tamamı hakkında fikir edinilemeyen bu sarnıç kalın gövdeli kırk üç sütunla büyük bir yapının mahzenini oluşturunuyordu. Fâtih'te Büyükköylükçü Yokuşu Sarnıcı 26,80 × 21 m. boyutlarında dikdörtgen planlı bir alt yapıyken sarnıca çevrilmiştir. Üst örtüsünü otuz beş kubbeli tonoz teşkil eder. Etmeydanı Sarnıcı (Ortaçeşme Mahzeni) dikdörtgen planlı on altı tuğla kubbeyle örtülü dokuz sütunlu bir sarnıçtır. Fâtih'te Kambur Mustafa Paşa Camii (Yayla Camii) altındaki sarnıç 23,60 × 12,20 m. ölçülerinde dikdörtgen planlı bir yapıdır. Beşerden iki sıra halindeki on kırmızı granit sütun mekânı üç nefe böler. Saraçhane'deki IX-XI. yüzyıllara ait Atpazarı Sarnıcı'nın kilise alt yapısı olduğu bellidir. Mahzen 32,25 × 16,70 m. boyutlarındadır. Tavanı sekizlerli iki sıra sütun ve iki pâyeye desteklenir. Unkapanı Manifaturacılar Çarşısı'nın içindeki dokuz sütunlu küçük sarnıç da bir alt yapı olmalıdır. Pantokrator Manastırı Sarnıcı 50 × 18 m. boyutlarındadır. Yedi sütunluk iki destek sırasına sahip bu sarnıcın üzerine Piri Mehmed Paşa'nın Soğukkuyu Mescidi yapılmıştır. Cibali Kadir Has Üniversitesi (eski Tütün Fabrikası) altındaki Seferikos Sarnıcı 540 m²'lik bir alanı kaplar. Üzeri kırk sekiz sütunun taşıdığı yirmi dört kubbeyle örtülüdür. VII-VIII. yüzyıllara tarihlenen bu sarnıcın su künkleri günümüze sağlam ulaşmıştır. Çemberlitaş Öğrenci Yurdu altındaki VIII. yüzyıla tarihlenen Fazlıpaşa Dizdariye Sarnıcı 6,60 × 4,52 m. boyutlarında dikdörtgen planlı dört sütunlu bir yapıdır. Çarşıkapı Dîvânîlî Sokağı Sarnıcı düzgün dikdörtgen planlı, 24 × 16,70 m. ölçüsündedir. Dörderli altı granit sütun sırasının taşıdığı yükü hafifletmek için destekler tuğla zarflar içine alınmıştır. Eminönü Belediyesi binası altındaki Şerefiye Sarnıcı 42,5 × 25 m. ölçüsünde, sekizlerli dört sütun sırasının beş nef oluşturduğu otuz iki sütunlu bir yapıdır.

Emprovize sarnıçların en gösterişlisi Lâleli Myralaion Manastırı kompleksi içinde yer alan 30 m. çapındaki daire şekilli sarnıçtır. X. yüzyıla ait olan manastırın yakınındaki Roma yapısı, yetmiş kadar sütunla desteklenen tuğla kubbeciklerle örtülerek sarnıca dönüştürülmüştür. Manastır sarnıçları içinde en eskisi (462-463 tarihli) Yedikule Studios Manastırı Sarnıcı'dır. Kilisenin güney duvarına bitişik konumdaki bu sarnıç 18,60 × 16,65 m. ölçüsünde yirmi dört sütunlu bir yapıdır. Draman Pammakaristos Manastırı altında on altı

XIX. yüzyılın ilk yarısında Yerebatan Sarayı'nın içini gösteren gravür (R. Walsh, *Constantinople and the Scenery of Asia Minor*, London 1839, I, lv. 46)